

השתפכות הנפש

שיחה שנייה¹

"המאריך בתפלתו מעליותא היא והאר"ח בר אבא אריו"ח נו' המאריך כתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב, שנאמר תוחלת ממושכה מחלה לב, ואר"י שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם ואלו הן קיר נטוי, ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו לשמים, הא לא קשיא, התם דמאריך ומעיין הכא דמאריך ולא מעיין, והיכי עביד מפיש ברחמי. התפלה צריכה להיות מובנת בדעה שלמה אז תפעל את פעולתה הראויה לה, שבשביל כך היא חקוקה במציאות ע"פ חכמתו ית' העליונה, ואז תביא עמה את התועלת החומרית והרוחנית שיש בה. הצלחת האדם היא שישכיל שכל כוחותיו וכל הדרכים שצריך שיתגלגל בהם בסדרי חייו, מפני מזגו וטבעו הגופני והנפשי, כולם הם ערוכים מיוצר כל בחכמה, וכולם מתאימים להצלחתו הפרטית והכללית, הזמנית והנצחית. ע"כ כאשר יתחמץ לב האדם בקרבו, מעוצר רעה ויגון שפוגע בעולמו מצד מצבו הפרטי, או מצד המצב האנושי הכללי, ומרגש לב טהור ישא תפילה לד', תהי' תוצאות התפלה הטבה גדולה במצב מוסרו וחליפת כח חיים לכל רגשותיו.²

תפילה מתחילה מזה שכתוב, "ולוואי שיתפלל אדם כל היום כולו", חז"ל הכניסו את זה לכלים, לדפוסים, פסוקי דזמרה, ברכות קריאת שמע, שמונה עשרה, צריך להבין את זה... תפילה היא כמו פרח שנפתח, כך הנפש נפתחת בתפילה. תפילה זה הדבר הכי נורמאלי לנפש, תפילה זה שהנפש נפתחת כלפי הקב"ה, כמו שושנה שנפתחת לטל³, לאור, יש שתי שושנות, שושנה עליונה ושושנה תחתונה⁴. זה רק בגדר ציור קטן לעומת המעמקים של התפילה. התפילה היא יציאת כל הגודל של האישיות הישראלית אל הפועל. התפילה היא מה שמתואר בשיר השירים. תפילה זה לחיות.

יש עוד נקודה שהרב מדבר עליה, כששלמה המלך רצה לראות את האלף מיני זמר של בת פרעה⁵, הביטוי שם זה שרצה לראות את "כל שלהבת עז נועם השתפכות הנפש" של בת פרעה, גם בקובץ ו שהזכרנו בשיעור שעבר יש את הביטוי בת מלך- "ברתא דמלכא". לכל תרבות יש השתפכות הנפש, לדוגמא

1 תחילת השיחה קטועה, ההקלטה מהאמצע.

2 ע"א ברכות פרק ט, כג.

3 הקדמה לעולת ראייה, עו"ר א' עמוד יא סעיף ב.

4 הערות הרצ"ה, עולת ראייה ב' עמ' תלה (ג).

5 ע"א שבת פרק חמישי, עח.

אחד מבעלי התרבות הגדולים של הדורות האחרונים זה ווגנר, הוא הביא את התרבות האנושית לאחד השיאים שלה. אבל כל זה הוא רק חיקוי מסוים למה שהיה בביהמ"ק, חיקוי קטן למה שיש בתפילה.

"...ע"כ באשר האדם כשימצא קרבת אלהים לפי רגשותיו הפנימיים, אז תפרח נפשו וכוחותיו המוסריים יתפתחו ע"פ טבעם הנאות. ע"כ כל הדברים הצריכים להזמין את המערכה הפנימית של נפש האדם שתהיה מכוונת להשלמתה הם מכללי סדרי הבריאה. המבין כן לא יבקש בתפילה כ"א תעודת הרגש, שיהיה לכו הישר פועל בו ע"פ טבעו. טבע האדם הישר הוא שתהי' נפשו משתפכת מגעגועים לאלהי ישעו, ובזה תצא התפילה לפעולה ובזה תמצא ג"כ פעולתה. ע"כ צריך שתהיה התפילה מעורכת רק ברגש הלב הבריא והישר..."

אין פה דיון על מה אני מתפלל, אלא עצם השתפכות הנפש, על לחיות את העולם מבפנים, על קרבת אלוקים, קרבת אלוקים זה המעמד האישי הגבוה ביותר של האדם. כל הצרות באות לאדם מפני שהוא חי את העולם מבחוץ. לחיות בלי קרבת אלוקים זה פשוט לא לחיות את העולם, זה לחיות בצל של התופעה, במוחצנות. כשאדם חי כך, בעצם הוא לא חי, ממילא כל הבעיות מתחילות.

אבל כשאדם חי את החיים בצורה נכונה, מבפנים, אז ממילא הכל טוב, זו המטרה של התפילה. אחרי שיש השתפכות הנפש – תפילה, אפשר לבוא ולדון מה קורה, כלומר איזה תכונות יוצאות אל הפועל כאדם שופך את נפשו.

השתפכות הנפש זה המעמד התרבותי הכי גבוה שקיים, כשמדברים על "מלחמת תרבות", אז אולי באמת צריך לפעמים קצת ללמוד מקצועות חול כדי להבין מה זו תרבות, ויותר מזה להבין איך כל היצירות לא מגיעות לקרסוליה של השתפכות הנפש. זה המעמד הכי גבוה של האדם.

כשמדברים על התפילה כהשתפכות הנפש, זה לא שיש לאיזה אחד בעיה והקב"ה אומר לו: "תשמע רק דבר איתי..." לא! הכוונה שהחיים הם השתפכות הנפש, מעמד, עמידה לפני הקב"ה, אין עושר גדול מזה, רק בשביל זה כדאי לחיות אין ערך לחיים ללא המעמד הזה. תפילה זה לחיות את החיים מבפנים.

”ולא יערב עמה שאלות של חקירות מדעיות, שלפי משפט שכל האדם הקצר והנקצב רק על חוגו הקצר לא ישיג לעולם את מגמתו בענין התפילה, כי לא נוצרה סגולת התפילה בכלל המציאות ובכוחות נפש האדם בשביל חידוד הכח השכלי, המתבודד חוץ מרגשותיו, כ”א בעד לבו של אדם ונפשו שצריכה להתהלך עם אלהיה כפי טבעה ותכונתה...” השכל מתפאר שהוא כל כך מבין את המציאות, שהוא חשף את כל הסיבות והמסובבים שבתוך המציאות, אבל אין זו תכונת התפילה “...מושג כוזב כזה ביחש המשפט האלהי לא יתן פרי טוב להשכיל את האדם ולשפר מעשיו, כ”א להביאו לידי מדות רעות ומושגים כוזבים רבים אחרים המטמטמים את הלב, ומביאים אותו לרדת לכיעור טבעו והזכרת עונותיו. כי הפעולה המוסרית הפועלת מהבנה ישרה בהדיעות האמוניות תסתלק בהתערב בה מושגים גסים מכוערים כאלה. אמנם האדם ראוי לו לשפוך שיחו לפני קונו, וכל אשר ירבה להתפלל ודאי תהי’ פעולתו נכונה ושכרו אתו. אבל רק ע”י העירו את מדת רגשות לבבו וכוחות נפשו הטבעיים לכל צדדיהן, לפרש היטב את כל מחסוריו הרוחניים והגשמיים “כגמול עלי אמו כגמל עלי נפשי”. וכל צדדי החיים המרוכבים יפרשו לפני השם יתברך החפץ בחיים, ולבקש ממנו ישע ועזר מקודש בלא התעמקות שכלית מופשטת, שאין לה מקום כאן, אז תהי’ התפילה רצויה ומכשרת את האדם להמעלה הזאת שבשבילה יסד העליון ית’ מדת התפילה בחקי הנפש ומשפטי התורה והמוסר. ואשר בשביל קיום המעלות הללו נוסדו חקי התקבלות התפילות בערכן לפי מעשיו של אדם ולפי הזמן, לך ד’ עת רצון. ע”כ יהי’ מפי שברחמי, ושומע תפילה לפניו כל בשר יבא.”

כשמבינים את התפילה נכון, יוצא שאם לאדם יש איזו צרה שבגללה הוא מתחיל להתפלל, הוא צריך לשמוח ולנשק אותה מהבוקר עד הערב, שהרי בזכות הצרה הזאת הוא מתחיל לחיות, כי לחיות זה השתפכות הנפש. הוא צריך לומר לעצמו “סוף סוף יש משהו שנסדק, שפוחת להשתפכות הנפש” אז צריך לאהוב את הצרה הזו יותר מכל מעדני עולם, בגלל שהיא הפכה אותו לבן אדם.

אם אדם עושה רישיון נהיגה, והבוהן אומר: “אני לא מעביר אותך כי עשית טעות כזו וכזו” אז אפשרות אחת זה לקבל אותו ואפשרות שנייה זה לתת לו שתי נשיקות כי בזכותו יש סיכוי שאני לא ידרוס כמה אנשים...

הלוואי שהינו יכולים לעשות את זה בלי צרות, אבל כשזה לא הולך עושים את זה מתוך צרות. באמת "מערכי לב" זה לא רק הצרות, זה שהקב"ה ברא אותנו במעלה שאנחנו יכולים לשפוך את הנפש, הקב"ה לא צריך את זה, מי שצריך את זה, זה אנחנו. השתפכות הנפש זה שהמעמקים של הנפש נובעים כמו מעיין, זה שהעולם הרגשי שלנו יוצא אל הפועל, אין דבר יותר גדול מזה, כך הקב"ה ברא את האדם וזו מעלתו- להיות קרוב אליו ית'. זו היכולת לחיות את העולם בצורה העליונה שלו, באלוקות הגבוהה ביותר שלו.

זה נקרא השתפכות הנפש, "מערכי לב", וסביב זה, מתווספות הבעיות שלנו, הבעיות הם שלנו, הבעיות שמסביבנו הם בעצם הבעיות שלנו, בתוך עצמנו, הם לא של הקב"ה.

לא צריך להאשים את הקב"ה בצרות שלנו, אנחנו אלה שעושים טעיות. ועם זאת צריך לדעת, שאם אדם לומד מהטעויות שלו איך להתרומם לדברים גבוהים יותר אז טעות זה לא כזה דבר נורא, טעיות הן בעייתיות רק כשאדם נכנע להם.

היחס הנכון הוא להבין שהבעיות חושפות לאדם את החסרונות שלו, ודווקא הן גורמות לו להיפתח ולרצות להגיע למקומות חדשים, זה דבר נפלא.

יש פילוסוף אחד שאומר שכל מערכת המשפט זה סוג של נקמה, יש כמה אנשים מוצלחים בעולם וכולם מקנאים בהם, כולם היו רוצים לגנוב ולהצליח ולחיות על חשבון האחר, אבל הם מפחדים, אז הם מתנקמים באלו שמצליחים. 'עונש' אצל הקב"ה הוא לא כזה, בגיהנום אדם חוזר על עצמו ולומד את הטעויות שלו, ולומד לחזור עליהם בתשובה, ה'עונש' בא לתקן.

מה שאני רוצה להגיד הוא שהעמידה לפני הקב"ה בצורה של השתפכות נפש, זה לחיות את החיים בעומק אינטנסיבי ועשיר מאוד, וכשאדם לא חי את זה בצורה נכונה, אז ממילא זה מביא להמון כישלונות, וכישלונות מייסרים את האדם. ואז הוא יכול להתעורר למצב הנכון והאמיתי שלו.

אין עניין של "אתה הבאת עלי צרות" "אתה מעניש אותי", זו צורה ילדותית של הסתכלות על העולם. הצורה הנכונה להסתכל על העולם היא שהקב"ה ברא את האדם בצלמו ובדמותו, כמו שהקב"ה חי חיים אינטנסיביים ועשירים, כך כל אדם יכול להיות חיים אינטנסיביים ועשירים, תפילה היא הביטוי של זה. וכשאדם לא חי את זה בצורה נכונה, הוא מלא בבעיות וסיבוכים, ואז גם המציאות מלאה בסיבוכים, זה לא "אתה עשית לי את זה" זה האדם עשה את זה.

כמובן שיש סיבוכים שלא קשורים ישירות לחטאים שלנו, אלא לחטאים של דורות, אבל באמת גם זה בסופו של דבר חטאים שלנו, כי גם אנחנו חיים באותו קלקול.